

ՀԱՅՐԵՆԻԳ

Գ Ս Ի Ս Ռ Ա Կ Ա Ն

Լ Ր Ա Գ Ի Ր



Ս.Ա.Ե. ԵՐԵՎԱՆԻ օրերը կը հրատարակուի: Պայտի համար 50 րուոց գինն է 2 արծաթ Մեծիս կանխիկ: քղաատարութեան ծախսը բաժանորդաց վրայ: Իսկ գաւառացի համար 2 1/2 արծաթ Մեծիս: Ծանուցման տողը 2 գրշ:

Գաւառաց քղաատարի ծախսը բաժանորդաց չ'վերաբերիր: Լրագրոյս վերաբերեալ որ եւ է գրութիւն ուղղելի առ Տնօրէն-Խմբագիր Մ. Յ. Մեյիքեան ի Կ. Պոլիս Զիմպիլի խան վերնա-արկ քիւ 10:

ԱԶԳԱՅԻՆ ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ ԵՒ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ

Ա.Զ.Գ.Ա.Յ.Ի.Ն

ՉԻՆԻԼԻ ԽԱՆԻ ՖԱՐՄԱՍՈՆՆԵՐՈՒՆ Խ Մ Բ Ա Կ Ը

Մեր նախնիքս թուով այս ա-նուն խմբակի մը գոյութիւնը ծա-նուցած էինք: Այս անգամ ոմանց հետաքրքրութիւնը յաղեցնելու հա-մար այս խմբակին և անոր նպատա-կին վրայ աւելի մանրամասն կուզեմք գրել:

Ֆարմասոնութիւնը մեր Ազգին մէջ մօտ ատեններս մուտ գտած է. ի սկզբան Անգղիոյցոց Օտֆելլո անուն ընկերութեան ճիւղը մուտ մեր մէջ. բայց ասիկա շատ քիչ տեսնելու և խել մը բարեմիտ անձանց քսակէն ելած գործները չարամիտ անձանց կոկորդն անցնելէն ետքը, ընկերութիւնը գրե-թէ սնչացաւ. ասոր հետ ճարակիլ սկսաւ ֆարմասոնութիւնը մեր ազ-գային սահմանադրական քայքայու-թիւն մէջ, քուստ փաշայի փայլուն և պայծառ օրերը, որ մինչև իսկ թուր-քիոյ ֆարմասոններուն աղիւս պետք կամ տէրն եղաւ:

Այս ատեններն էր որ խել մը մոր-դոց բերանը սա խօսքը կը յեղեղէր թէ կ'ընէինք ազգային անկէ-ասիկա քանի մը կրօնական բաժանմանց են-թակալ եղող մեր դժբաղդ ազգը միացնելու միջոց մը համարուիլ սկը-սած էր բարեմիտ ազգայնոց ոմանց առջև, մինչդեռ սոյն սկզբան ծա-ռայող ազգայնիներէն պարագլու իւր ոմանք աւելի հեռուն ձկտած էին, այն է մերկանալ կրօնական ազգու-թեան կերպարանքը կամ թէ քակել ազգայնութեան նշանն եղող եկեղե-ցական յատուկ կապերը և քաղա-քական ազգ մ'ըլլալ: Այս մտածու-թեան հետեւողներ եղան, վասն զի արտաքին տեսութեամբ երկու ա-ռաւելութիւն կար, մէկը խղճի ա-ղատութեան յարգուիլը և մէյմ'ալ քաղաքական ազգութեան մը գոյու-թիւնը:

Բայց թէ ինչ քաղաքական դիրք ոյիտի ունենար Հայ ազգութիւնը. զայդ ոչ ոք կրցած էր երեւակայել ի լայն առեւալ թուրքիոյ ֆարմասոնե-րուն աղիւս պետն եղող քուստ փա-շան և նորա քանի մը հրու կտմակա-տար թէ՛ թուրք և թէ՛ Հայ ողա-տօնատարները, որոնք Օսմանեան նոր ազգութեան մը կազմակերպութիւնը մտաբերած էին, առանց ի հաշիւ առնելու գէթ մահմետականութեան այն մեծ զօրութիւնը, որուն առջև խղճի աղատութիւնը նշանակութիւն չէր կրնար ունենալ:

Թողունք այս կէտը, զոր թերեւ օր մը կարենամք բացատրել:

Ֆարմասոնութիւնը որ Օսմանեան հպատակ ազգերը ի մի ձուլելու քա-ղաքականութեան լաւ գործիք մը նկատուեցաւ ի սկզբան, չունեցաւ այն կարեորութիւնը և այն ներգոր-ծութիւնը որ կը յուսացուէր, միայն թուրք և Հայ ողաւորատարաց ո-մանց և սոցա արբանեկաց մէջ հե-տեւողներ ունեցաւ. իսկ մեր ազգին մէջ հետզհետէ պակսեցաւ զօրու-թիւնը և խել մը բարեմիտ անձինք, ո-րոց ոսկինքը բաւական եկամուտ էին ջերմ ֆարմասոնաց, գաղտնի ըն-կերութեան հետ յարաբերութիւնին ընդհատեցին:

Ֆարմասոնութեան հետեւող Հայ ողա-տօնատարաց ոմանց գլխաւոր ար-բանեակներէն մէկն է Մասիս խմբ-բաղիւրը, որ ազգային վերջին անցից մէջ աշխարհմեան ըստած Հայ ողա-տօնատարաց գլխաւոր գործիքն ե-ղաւ, իւր հետ ունենալով քանի մը մարդամեքենաներ:

Իզմիրի Արեւելեան Մասիս խմբա-դիրն ալ որ իզմիրէն արձագանք կու-տայ Մասիսի, ֆարմասոն մ'է, սա տարբերութեամբ որ նա՝ եթէ Հինք սխալիւր մեր յիշողութեան մէջ, իր ֆարմասոնը լլալը յայտնի խոտովանած է, իսկ Մասիսի խմբադիրը իր ֆար-մասոնը լլալը ոչ խոտովանելու և ոչ ալ ուրանալու քաջութիւնը ունե-ցած չէ մինչև ցարդ:

Բայց ֆարմասոնութեան հակառակ եղած յօդուածները Մասիս չը հրա-տարակեր իր թերթին մէջ, ինչպէս հրատարակեցին Արմաշու Յայր (՝) և Կ. Պոլսոյ Օրագիրը: Օրագիրը ըսած էր նաև թէ խել մը սրբազանի վը-րայ ֆարմասոնը ըլլալու կտակածը կայ: Մասիս որ առ ի չէր վախճանը իւր-րիմեանի վրայ հրատարակեալ ո՛ր է և ամբաստանութիւն անսխալապէս հեր-քելու, Օրագրի սյս հրատարակու-թեան դէմ պայտանձեալ մնաց:

Եւտոյ ի նպատակ ֆարմասոնութեան

Ման. Արմաշու պատուարժան միա-բանութիւնը իր Յոյս պատուական հան-դիսին մէջ ֆարմասոնութեան դէմ ընդար-ձակօրէն խօսեցաւ քանի մը ամիս առաջ. կերելի որ Մասիս ոխ պահելով, այժմ ե-լեր այդ ընտիր միաբանութիւնը ճիւղալի, անդրալիւնակուն, բոքակաւնոյի աշա-կերտ կանուանէ, կարծելով որ իր մեծ վարդանանքէն և ֆարմասոն ընկերներէն զատ ուրիշ հաւատացողներ ալ կրնայ գրու-նել: Անցան այն օրերը. այժմ ատանկ խօսքերու կարեւորութիւն մտող Հայ-մանաւանդ թէ ֆարմասոն Մասիսի հրա-տարակութիւնը արժէք կրնայ ունենալ:

յօդուած օրինակելով և հրատարա-կելով, յուսաց բուժել այն վերքը զոր Յոյս և Օրագիր բացած էին ֆար-մասոնութեան սրտին վրայ:

Մասիս մինչև ցարդ կը շարունա-կէ իր արբանեկութեան պաշտօնը և իր գլխաւորաց հրահանգին համա-ձայն շարունակ կը յարձակի Ազգին շահերուն և այս շահերը արիարար պաշտպանող խումբին դէմ. կը յար-ձակի ամենայն Հայոց կաթողիկոսու-թեան դէմ նորա գահակալին անձին պատրուակին ներքեւ, վասն զի այդ-դահը մեր ազգային պահպանու-թեան հիմն է. կը յարձակի Արմաշու օգտակար և բաղմարդիւն վանուց միաբանութեան և նորա բացած ազ-գօգուտ վարժարանին դէմ. վասն զի ֆարմասոնութիւնը չուզեր որ բանիւրուն և լուսաւորեալ եկեղեցա-կաններ հանին, չուզեր որ Վանքե-րը վարժարաններ ունենան. Մանգու-մէ ասոնք յայտնի կըսէ, որուն Մասիս դէմ չը խօսէր զատ հնարամիտ վար-պետութիւնութեամբ մասնաւորապէս Արմաշու վարժարանին և միաբանու-թեան դէմ կ'ենէ, որով Մանգու-մէի համաձայն ըլլալը կը հաստատէ: Պէտք է դիտել թէ ինչ որ Մանգու-մէ յայտ-նարարաւ կըսէ իր ողա-մեք, Մա-սիս զանոնք լուեւայն կը դաւանի և այս պատճառաւ անոր մէկ բառն ան-գամ չը քննադատեր:

Այս նպատակաւ է որ շարունակ կուսակրօն եկեղեցականութեան դէմ կը յարձակին. վասն զի ասոնց մէջ գտնուող գիտնականները կին, որդի և զն. չունենալով աներկիւզ կըլլան, իրենցմէ անհամութիւն չեն ունենար, ճշմարտութիւնը կը խօսին և կը պաշտպանեն. ուստի ասոնց տկար կողմէն լուեւելով, զատոնք կը հար-ուածեն, պատրուակելով թէ ասոնց ամուրիութիւնը սերդակաւն աճման արդեւ է. խեղճերը չեն յիշեր որ հաղարաւոր ամուրի աշխարհական-ները թողով, քանի մը հարիւր ամու-րի եկեղեցականաց դէմ՝ ելնելը իրենց չար գիտաւորութիւնը մատենէ:

Ահա այսպիսի չարախորհուրդ-ներ-քին գիտաւորութիւններ ունի Չի-նիլի խանի ֆարմասոններու խմբակը, բայց իրենց ջանքն ամեն անգամ ի դերեւ ելած է և պիտի ելնէ, վասն զի ազգին ու եկեղեցւոյն ճշմարիտ շահերը զիտցող և պաշտպանող ան-թիւ ու անհամար խմբակներ արթն-կը հսկեն:

Այս անօրէն խմբակին նպատակը այսպէս քանի մը տողով բացատրել անհնար է մեզ. ընդարձակ բացատ-րութիւնը ուրիշ առթիւ կը թողունք:

Այս պարտեալ և ամօթահար խմբ-բակին վրայ խօսիլ անգամ չէր ար-ժեր. բայց բարեմիտ անձանց ոմանց վախաքն ու հետաքրքրութիւնը յա-ղեցնելու համար պարտաւորեցանք այս անգամ այսքան խօսիլ:

Վեհախառ Սուլթանին լուսա-նըկարիչ Ապտուլլահեան երեք եղ-բարք մեծ. Գեորգ Յովսէփ և Վիլհէն Էֆէնտինները ուրբաթ օր Ղալաթիա խառն ժողովոյ ներկայանալով, Հա-յաստանայց եկեղեցւոյ գիրկը վե-րադառնալու փափաք յայտնելով, խառն ժողովը սիրով և յարգանք ընդունեց և Գեր. Խորէն Սրբազան պահպանիւով օրհնեց զամենք:

Ժողովը յիշեալ երեք եղբարց տան-երէց կարգեց Պատրիարքական գեր-փոխանորդ Հայրը:

— Կրօնական ժողովոյ անգամնե-րէն Երեւոյեան Տ. Խորէն Պատրիարք-ութի Մանգու-մէի խմբագրութեան թուղթ մը գոցած և այս Բաւալթի վրայ գեր. Մկրեանի գիրք գանուած ըլլալը հրատարակեցին յրօգըքը, Է-սելով թէ Տ. Մկրեան յանձնած է զայն Մանգու-մէի:

Այս խնդիրը ուրբաթ օր խառն ժողովոյ ատենանք ելնելով քննուե-ցաւ և ստուգուեցաւ որ 1872 յունիս ամսոյ մէջ Ներսէս Սրբազանի Լիւմի-ածին ուղեւորելու ատենները Խորի-մեան Սրբազանի հրամանաւ Աղթա-մարայ կաթողիկոսական խնդրոյ մա-սին Համադումար ժողովոյ տուած վճռագիրը յանձնուեւ է Տ. Մկրեանի վաւերացման մասը գրելու և Խորի-մեան Սրբազանի վերադարձնելու հա-մար, որպէս զի զայն իր ստորագրու-թեամբ վաւերացնելով, Ներսէս Սրբազանի յանձնէ վեհ. կաթողիկո-սին հետ այս մասին առանձինն բա-նակցելու համար: Այս եղեւութեան ստուգութեանը վկայեցին գեր. Տ. Մատթէոս Ծ. վարդապետ Իզմիրլի-եան, դիւանապետ և դիւանադպիւր Հեռեալար գեր. Մկրեանի յատենի ժողովոյ ըրած յայտարարութենէն հասկցուեցաւ որ նոյն թուղթին վրայ իր ձեռագիրը դանուած ըլլալը յի-շած չըլլալով, առաջին անգամ Մատ-թէոս վարդապետ զայն իրեն յիշե-ցուցած է ի հարկին վկայելու պատ-րաստ ըլլալ յայտնելով, ինչպէս նոյն օրը խառն ժողովոյ ատենանք կան-չուած ատեն խնդրոյն ճշմարտու-թեանը վկայեց և իրաւամբ մեր ու ամենուն գոհունակութիւնը վայելեց:

Արդ կմնայ քննել այժմ և դատել զԽորէն վարդապետ, այդպիսի

թուղթ մը դողցած ըլլալուն համար վասն զի քրէական յանցանաց տէր մէկը ո՛չ երեսփոխան, ոչ ժողովական և ո՛չ իսկ ընտրող կրնայ ըլլալ:

Տեսնենք, խորմեան սրբազան ի՞նչ պիտի պատասխանէ վարչութեան դրոյն. բացէ ի բաց պիտի ուրանայ թէ պիտի խոստովանի Մանգուլիայի պիտի թուղթ մը տուած ըլլալը...

Գոհեմք որ Տ. Մկրտանի անմեղութիւնը և ոչ մասնակցութիւնը այս խնդրոյն մէջ ալ երևան ելաւ. և արդէն ճշմարտութիւնը երբ ծածուկ մնացած է...

— Ծաբաթ իրիկուն Բ. Գրնէն Ազգ. Պատրիարքարան հասաւ Զմիւռնիոյ բարձր, կուսակալին խրկուելիք հրամանագիրը, որով բարձր մեծ Եպարքոսը հրաման կրնէ Սպարթաքանի քով պահուած ազգային տօմարները անմիջապէս աւագ քահանային յանձնել և թոյլ տալ որ Սպարթաքան ազգային գործոց միջամտէ այսուհետեւ:

Սոյն հրամանագիրը վաղը Զմիւռնիս պիտի դրուի:

— Կիրակի օր լուսաւորչականութիւնը նորոգ ընդունող Ապոստոլահեան մեծ, եղբարք առաջնորդութեամբ իրենց տաներէց Պատրիարքական գեր. Խոսանորդին խոսողիւղ ամեն Ս. Պատրիարք Հօր այցելութեան երթալով, նորին Սրբազնութիւնը խնդակցութիւն յայտնեց և հայրաքար օջանց դամնքը:

— Միւս օրը Քաղ. Ժողովոյ առեւտրային վեճ. Մագաւա Միմոն պէյ ալ Ս. Պատրիարք Հօր այցելութեան երթալով, պատուով ընդունուեցաւ և հրաժարականի մասին ժամէն աւելի խորհրդակցեցաւ նորին Սրբազնութեան հետ:

— Խառն ժողովոյ կողմանէ կաղմեալ պատգամաւորութիւնն ալ եւրէկ առաջնորդութեամբ Կրօն. Ժողովոյ ատենապետ Դեր. Խորէն Սըրբազան Նարպէյի ամեն. Ս. Պատրիարք Հօր երթալով, ազգային ժողովոյ որոշման ի պաշտօնէ հաղորդեց նորին Սրբազնութեան և խնդրեց թախանձեց որ ազգին ակնկալութիւնը պսակելու համար հրաժարականը ետ առնուլ բարեհաճի:

Ս. Պատրիարք Հայրն մեծաւ յա-

փըշտակութեամբ և ազգու զգացմամբ պատասխանեց, նկարագրելով ազգին ներկայ վիճակը որ անհամար ցաւերու մասնաւոր ըլլալով, անմիջական դարմանի կը կարօտէր, միանգամայն ազգին իր վրայ ունեցած յոյսերը, բայց այդ յոյսերը պատկերու համար իր անկարողութիւնը յայտնելով: Ուրբան որ Ս. Պատրիարք Հօր այս խօսքերը հաւատարմաբար ընկալեց, ընդունելով Պատրիարքական պաշտօնը սոյն արժանաւոր գահակալն է ինքն:

Ս. Պատրիարք Հայրը ա՛յլ ևս չը կրնար ձեռնադրուիլ, կատարելապէս չը զիջաւ, սակայն իր խօսքերէն հասկցուեցաւ որ ժամանակ մը ևս իր պաշտօնը վարելու յանձնառու պիտի ըլլայ, որով պատգամաւորութիւնը յուսալիկ իր տեղը վերադարձուաւ Ս. Պատրիարք Հայրն ազգային ինչ ինչ խնդրոց կարողութեամբ համար այսօր Բ. Գոհեմ կերթալ:

Այսպէս ներսէս սրբազան ընդհանուր Ազգին գոհունակութեան ու համակրութեան արժանի կը լիայ:

— Ծաբաթ օր Պատրիարքական գեր. Վոսկանորդ Հայրը և Գալուստիէ հետ Եփեսոսի ազգային քանի մը կարեւորագոյն խնդրոց համար յանձնարարութեամբ Ս. Պատրիարք Հօր Բ. Գոհեմ դային, բայց դժբաղդաբար արտաքին գործոց վեճ. պաշտօնեան չդռնելով, տեղերնին վերադարձան:

— Ուրբաթ իրիկուն տարածայնութիւն մ'երաւ, որպէս թէ Ալթամաւրայ վիճակին քահանաներէն մէկուն և հինգ աշխարհականաց ստորագրութեամբ հեռագիր մը եկեր է Հռոմի մէջական Հայոց Պատրիարքին, որ Ալթամաւրայ վիճակին Ա՛յլ դիւղորէից հայ ժողովրդեան հռոմէական նոթիւնն ընդունելու պատրաստ ըլլալը ծանուցանելով, Հռոմէական վարդապետ մը խրկուելը կը խնդրեն և իբր թէ Հռոմէական Հայոց Պատրիարքարան ալ ի պաշտօնէ Բ. Գրան

ծանուցանելով սոյն դէպքը, մեր ազգ. Պատրիարքարանն հաղորդելը խնդրել է:

Մենք հետազօտելով և քննելով տեղեկացանք որ ո՛չ Բ. Գրնէն և ոչ Հռոմէականաց Պատրիարքարանէն այդ պիտի տեղեկութիւն մը արուած չէ ազգ. Պատրիարքարան և եթէ իւրօր այդ պիտի բան մը տեղի ունեցած ըլլար, ի հարկէ չարաթ օր Գեր. Վոսկանորդին պիտի ծանուցուէր որ նոյն օրը զսրծով Բ. Գոհեմ դայած էր:

— Կըսեմք թէ վարագոյ վանուց վանքէն յետեւ հաղար զըզ դուրս ելած է Կարինի ճամբով մայրաքաղաք դալու համար:

Քննելով տեղեկացանք թէ այս դուրսերէն եօթը հաղար զըզ վարագոյ վանուց մուգաթման է. բայց չը կրցնիր տակաւին խմանալ թէ մնացածը որո՞ւ համար է. եթէ տեղեկութիւն աւանդը, մեր ընկերացոյց ալ կը հաղորդեմք:

— Գահիրէէն հետեւեալ կը գըրեն մեզ:

« Գիւտ խաչի տօնախմբութեան օրը որ է հոկտ. 26, Ս. Երեսօղէմայ վանուց նախկին միաբաններէն Արթ. Դառնիկ սարկաւագ. Ճէվահիրեան Գեր. Մեհրոպ Սրբազանէն վարդապետ հեռագրուելով, Դառնիկ վարդապետ կոչուեցաւ:

« Սոյն ձեռնագրութեան հանդիսին ներկայ կը գտնուէր ժողովրդեան խուռն բաղմոթիւն մը թէ՛ մեր և թէ՛ օտար ազգերէն:

« Մագդիկ մը որ այս նորընծայ վարդապետը արժանաւոր մշակ ըլլայ ազգային եկեղեցոյն:

Գոհութեամբ կը հրատարակեմք սոյն տղերքը, հաւաստի ըլլալով որ Արթանապ. Տ. Դառնիկ վարդապետ իր կազմին ու ուխտին հաւատարիմ մնալով, Ազգին և եկեղեցւոյ շահերը պաշտպանելու հետաւան կը գտնուի:

Երգնկայէն:

... Խմբակը Հայրենիք լրագրոյ: Պատուական լրագրոյ 270 րդ. թուով Երգնկայի Արօնական ժողովոյ և երկու անգամ անգործութեամբ Ս. Պատրիարքարանի գրկուած հեռագրի մը բովանդակութիւնը

խմացուցած էիք, որպէս թէ՛ վիճակիս Գեր. Առաջնորդը փողոցներու մէջ զրգռիչ քարոզներ տալով ժողովուրդը կը յուզէ և կիռովէ եղեր:

Գեր. Առաջնորդ Հօր հակառակող անհոյան ժողովակը յաջողէր է մէկ երկու « պաշտ պողոտ » հոգեւորականներ զըտնել, և իրենց ձեռագիրը անոնց ստորագրել տալ իբրեւ Արօնական ժողովոյ անհրաժեշտ. ա՛յլ չենք գիտեր թէ այդ անպայտ Արօն ժողովը յիշեալ հեռագրին որոշումը իւր ո՞ր նիստին մէջ որոշած, և ո՞ւր արեւ ձանագրուած է. չիտալիլ լու խաբեացու թիւն և մեծ համարձակութիւն:

Ի՞նչ որ է, ատի քննել և տեղեկանալ, և մէկ քանի « ճերմակ ջուրի խաթիւր համար » այդ կեղծիքը լուսնեցունող « տեր-պատաները » գտնել եւ պատժելը Կեղ. Վարչութեան թաղով, գտնանք Գեր. Առաջնորդ Հօր փողոցներու մէջ զրգռիչ քարոզներ խօսած ըլլալը քննելու:

Հեռագիրը ստորագրող խաւարաշրջիկները լաւ կընէին, եթէ գէթ մէկ այս անգամին համար սոյոյզը խօսելու յանձնառու ըլլային:

Հսկ. Ծ կիրակէ առաւօտ Գեր. Առաջնորդ Հօր ատենախօսութիւնը ընդմիջող Անձնուէր խմբակը պատժ մը չը կրնէ քաղաքեալ, հետեւեալ կիրակէ առաւօտ ի բացակայութեան Առաջնորդ Հօր Ս. Նշան Եկեղեցւոյ մէջ յիշատակութեան առեւ ձայն բարձրացուցին. այս անգամ ևս Առաջնորդ Հօր համբերութեամբ վարուելը տեսնելուն աւելի յանդգնելով, յեռտեալ կիրակէն Ս. Սարգիս Եկեղեցւոյ մէջ կրկին անգամ Առաջնորդ Հօր ատենաբանութիւնը ընդմիջելու ուղղեցին: 400 էն աւելի պարկեշտ ժողովրդեան համբերութիւնը հասաւ, և այդ անհոյան խմբակը դուրս քաշելով՝ լաւ դաս մը տուաւ անոնց:

Զինի աւարտման Եկեղեցւոյ, Առաջնորդ Հայրը Եկեղեցւոյ դէմը Տէր. Յովսէփ քահանային տունը սուրճ կառնէր, հրապարակին վրայ կոած վայնատունը լսելով անմիջապէս դուրս ելաւ և յուզեալ ժողովուրդը ջանաց խաղաղեցունել:

Այդ 400 է աւելի բաղմոթիւնը կեցցէ՛ Հայր մեր Սէտմեան, աղաղակելով Հեռտեւեալ իրեն մինչև Առաջնորդարանի դուռը:

Առաջնորդ Հայրը տեսնելով որ տակաւին չէ հանգարտած ժողովուրդը, Առաջնորդարանին դէմը գերեզմանատան մէջ հետեւեալ խօսքերը ըսաւ:

« Եղբարք, ձեզ յուզեալ կը տեսնեմ, և մասնաւորաց կողմանէ ինձի դէմ եղած « ցոյցերուն համար, եթէ պաշտպանած իդ « անմեղ է, անշուշտ արգարութիւնը ուշ « կանուխ պիտի յայտնուի, իսկ եթէ յանա « ցաւոր է, ո՛չ միայն 400, այլ չորս միւ « լիոն ժողովուրդ ալ պաշտպանեն, չեն « կրնար զայն արգարացնել. ես կը խնդրեմ որ չը յուզիք, յուզմունքը դէպ հե-

սոյն ատեն կանցնի. միթէ Աստուած կընդունի, ան ալ չեմ լիւրտեր. ես տասնեւ եօթն տարուան կնիկ եղայ, հարկւր զըռչ չի խարճեցիր, որ ինձ մէկ հատ չապիկ անէի, լսած եմ որ հարկւր ոսկի մէկ ամիս մէկ կնոջ համար խարճեր եւ, տղաքներդ մերկ թողուցիր ոչ զիս կընայիս և ոչ որդիքներդ. ինձմէ շատ գեշութիւն լսար՝ ձեռքդ քաշեցիր. Հաճի Ահա-նէս աղէն կուգայ, ես իմ ոսկիք կուղեմ էն փարից երեք թօփ չէրիս, քիչ մը ձէթ մէթ կառնեմ. դուք գիտես մեր լիւսեմերաց սուան չկեր որ կարէի մէկ հալաւ անէի հաղցնէի, քո անունդ վեր ձիկ դնի, երեք տարուան նախկին աղեկն չտեսանք, խամ հալաւին ալ կարօտ մնայինք, ո՛ղջ լերուք ի տէր, ես քիչ գրեցի, դուք շատ հասկըցէ՛ք: »

Ծաբ. Ընդ հոյ

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ԻՆՔՆՍՊԵՐԻԹԻՒՆ

(Ծաբ. Գիւ. Բի - 272)

Այս ցաւալի և արտասուելի կեանքը վարորդներուն մէջ կը գըտնուին բաղմոթիւ սկսեկապետներ, սպասաւորներ և ծառաներ, որք մուցած են իրենց ընտանիքը, մոռցած են իրենց հայրենիքը և մոլութեանց աղտեղութեանց մէջ մալականուած իւրեանց կեանքը կը մաշեցնեն, այն կեանքը որ թէ ազգին թէ իւրեանց ընտանեաց և թէ նոյն իսկ իրենց անձանց արդիւնք և արդասիք պիտի խոստանար:

Մոռցած են իրենց ուխտը զոր ուխտեցին քահանային և ժողովրդեան առջև, եկեղեցւոյ առջև մարդկութեան առջև:

Մոռցած են իրենց ուխտը զոր ուխտեցին թէ պիտի չունենան այլ մտածութիւն բայց եթէ կինը, իրենց

զուակունքը թէ պիտի չի սիրեն զայլ ոք եթէ ոչ իւրեանց ամուսինը:

Եւ եթէ այրը՝ հաղարու մէկ շնութեամբ թաթխուած տեսակ տեսակ հիւանդութեամբ պղկուած չի մըտած է բնաւ իւր կինը, չի գաւառաց հայրենիք, անիրաւութիւն չէ՞ կնոջ մէջ հաւատարմութիւն և անբժուութիւն պահանջել:

Ահա այս կարգի անձանց դէմ բողոք մ'է հետեւեալ նամակը զոր տեղւոյս լրագիրներէն ոմանք հրատարակեցին անցեալները: Միք ևս աստանօր կը դետեղենք յիշեալ նամակին կարեւոր մասերը, որ թէ և հին բայց իրականութեամբ և իւր սրտառուչ և բնական ոգովը միշտ նոր է:

« ... Գոհն դիտես որ վեր Աստուած ցածն ալ դուք երկուք էք, իմանալով իւրեան քեզ իմացունել պէտք չէ, դու գայոց այդ տեղաց կողմէն ինձի գիր չգրեցիր, որ ես ալ միամիտ էնէի թէ ինք գալու է, ինձի իմաց ըրէ, սուք պահեմ գիրս զանց չը-

նես, եղբօրդ կըսես, քանի մը մորդուց լսած եմ կըսէ. իմ կինն որ ինձի կը սիրի, ես ինչ որ գրեցի ըսի, անիկա մտիկ չըբաւ, անանկ էնէ զիս չը սիրէ, որ իմ ետեւէս չիդայ: Էս որ քեզ չը սիրեմ որի՞ պիտի սիրեմ, Աստուծոյ հրամանի տակ կայնելով քահանայի բերնով ժողովրդեան վըրկայութիւնով քեզի հետ ամուսնացեր եմ, չեմ կրնար ձգել: Այս աշխարհքիս պարտաւորը կաղատի եթէ տալով, եթէ մեռնելով անշուշտ կաղատուի, այս կեանքին ոչ տալ կայ ոչ առնել և ոչ մեռնել որ աղատուի, երկու անգամ ալ աշխարհ չեմ իդար որ այս բանն ընեմ. չորս տարուց առաջ դացողներ կուգային (անդու թիւն անունը) կը գուլէին, այս երկու տարիէ անանկ խօսքեր կը ընեմ, որ ոչ ականջնի լսեր, ոչ աչքն տեսեր, ոչ լեզու խօսեր և ոչ մարդ ալ ըրեր. ան ժամանակ աչքերացս արիւննէ արտասուք կը վազի, խեղճ գլխէս կեղնի, տասն տարուան եօթն-

ըլլալով, պարտք համարեց այս
ի գիտութիւն հասարակութեան լը-
րագրոյդ միջոցաւ ծանուցանել:

18 նոյ. 1875 Ն. Պոլս.

Տէրութեան Հռոմէական

Յիշեալ բարեւոյթ Յակոբ աղայի այս
ազգասիրական գործը ազգովին շը-
նորհակալութեան արժանի ըլլալով,
կը գովեմք նորա այս ձեռնարկու-
թիւնը և կը փափաքինք որ այսպիսի
աղին գործ մը իրեն հետեւողներ
ունենայ:

ԽԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ

— Բարձ. Մեծ Եպարքոս Մահ-
մուտ Նէտիմ փաշա ուրբաթ օր Վեհ.
Սուլթանին ներկայանալով, կարեւո-
րագոյն խնդրոյ վրայ քանի մը ժամ
խորհրդակցութիւն ունեցաւ:

— Բարձ. Հիւսէյն Ալին փաշա
Սէլանիքի կուսակալ անուանուելով,
Վեհ. Սուլթանին ներկայացաւ և յա-
ռաշիկայ հինգ շաբթի օր իւր պաշ-
տօնատեղին պիտի ուղեւորի:

— Սէլանիքի նախկին կուսակալ
Ահմէտ Համիտ փաշա Մանասթըրի
բանակին հրամանատար անուանե-
ցաւ փոխանակ Ալի Սաիփ փաշայի
որ Լըզըրումի բանակին հրամանատար
անուանուեցաւ:

— Անդրիանուպոլսոյ կուսակա-
լութիւնը պատերազմական և ծովա-
յին գործոց պաշտօնատուներու
խել մը հաշիւները վճարելէ զատ, 18,
756,943 զրչ խրկեր է գանձուց պաշ-
տօնէութեան:

— Զմիւռնիայէն եկած հեռագիր
մը տեղեկութիւն կուտայ թէ փա-
րիզի նորընտիր դեսպան Սաւրդ-
փաշա Զմիւռնիա հասնելով, տեղւոյն
կուսակալ բարձր. Լաստ փաշայի կող-
մանէ տրուած հացկերոյթի մը ներ-
կայ դասուեր է:

— Ռուսաց դեսպան Իկնաթիւ
զօրապետ շաբաթ օր Մեծ Եպարքո-
սի ապարանքներ թալով, երկար տե-
սակցութիւն մ'ունեցեր է:

— Հելլենական դեսպանատան
մէջ ուրբաթ իրիկուն նուագահան-
դէս մը տեղի ունենալով, տիկին Գոն-
տուրիթի ընդուններ է հրաւիրեալ-
ները:

— Սթանտար լրագրոյն Պէրլինի
թղթակիցը կը գրէ թէ փարիզի նախ-
կին Աւստրիական դեսպան Պարօն
Հիւպէրէր Կ. Պոլսոյ դեսպան պիտի
անուանուի:

— Ուրբաթ իրիկուն Թովհանէ
տաճիկ տուն մը գող մտնելով, խել
մը բան ձեռք ձգելէ վերջը դուրս
ելնելու ատեն ոստիկան մը կը տես-
նէ և անոր վրայ կասկածելով կը ձեր-
բակալէ. գողը ամէն բան խոստո-
ւանելով կալաթա-Սարայ կը տարուի:

— Ռուսաց դեսպան զօրապետ
Իկնաթիւն Հինգ շաբթի իրիկուն ի
պատիւ արտաքին գործոց նորընտիր
աջաջտօնէին դեսպանական կոչունք
մը տուաւ:

— Կայսերական քիմիական գոր-
ծարանին կիցը գտնուած հին պա-
լատի մը դետին վրայ թղթէ գոր-
ծարան մը շինելու համար Կայսերա-
կան անձնական գանձէն ծախու առ-
նուեր է յիշեալ դետինը:

— Դաղդիոյ Խօթէնի նախկին կայս-
րուհին, մայրաքաղաքէս Բոսթի ա-
նուն երիտասարդ նաւալար մը հետը

Դաղդիա տարած և Նաբուլէոնի ան-
կումէն վերջը զայն ճամբած ըլլալով
յիշեալ նաւալարը անցեալ հինգ շաբ-
թի իրիկուն յառահատութենէն Թա-
րապիա ինքզինքը սպաննէր է:

—

ԾԱՆՈՒՑՄՈՒՆՔ

ՈՒՍՈՒՄՆ

ՀԱՄԱՐԱՐԱՐԱՐ ԱՒԵՏԱՐԱՐՆԻ

ՏԵՌԱՆ ՄԵՐՈՑ

Ի Տ. ՆԵՐՍԵՍ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՍԿՈՍԷ

ՎԱՐԺԱՎԱԳՅԵՆ

ՊԱՏՐԻԱՐԻԷ ՀԱՅՈՑ Կ. ՊՈԼՍՈՑ

Սոյն ընտիր գործը՝ որ է չորից Ս.
Աւետարանչաց համաձայնութիւնն ու
անոնց բացատրութիւններն աշխար-
հիկ լեզուաւ գրուած՝ կը նուիրէ Հա-
յաստանեայց Ս. Եկեղեցւոյ զաւակաց
Ամեն. Տ. Տ. Ներսէս Սրբազան Ար-
քեպիսկոպոսն վարժապետեան, ար-
դի Պատրիարքն Կ. Պոլսոյ:

Գրաբառ մայրենի լեզուն պատ-
ճառ բռնելով Ս. Աւետարանի կենա-
րար վարդապետութեանց լայն վա-
յելելու շնորհէն զուրկ մնալ կարծ-
ուած ազգայնոց համար առաջին
կարգի օգտակար այս գործը՝ որ թէ
Ս. Աւետարանի աշխարհագրութեան
մանութիւնն ու թէ անոր ողջամիտ
մեկնութիւնը միանգամայն իւր մէջը
կը պարունակէ՝ կրնայ շահաւոր ըլ-
լալ ամեն կարգի ազգայնոց, քահա-
նայից և ժողովրդոց, զոր եթէ ու-
սանելու աշխատութենէն չը խուսա-
փին՝ մարտափառ աղանդաւորաց բար-
բանմանց տեղի չեն տար իւրեանց
միաբերը պրտորելու:

Եկեղեցւոյ Հայրապետի մը վայել-
լուչ այն Հեղինակութիւնը՝ զՍրբա-
զան Պատրիարք Հայրն արդէն իւր
անուանակից Հայրապետաց կարգին
կարժանացունէ, որովհետեւ թէ բա-
նիւ թէ գրով և թէ գործով Աս-
տուծոյ եկեղեցւոյն շինութեան գոր-
ծին աշխատած ըլլալով վկայութիւնն
առած և երանելի Հայրապետի
տիտղոսն իրաւամբ կը ժառանգէ:

Սոյն հեղինակութիւնը Արմաշու
վանուց տաղարանէն ի լոյս կընծայի
ու թաժալ միջակ դիւրող և կը բաղ-
կանայ 769 երեսէ՝ մաքուր թղթի
վրայ տպագրեալ վաճառման կեդրո-
նաւորին է ի Կ. Պոլսի Գալաթեան
գրատունը, գին մէկ արծաթ մէ-
ճիւտ. գործին առատութեան հետ
բաղդատելով գինը խիստ աժան և
գոյացած արդիւնքն ալ ըստ որոշման
Սրբազան հեղինակին պիտի գոր-
ծածուի յօգուտ նոյն վանուց գիշե-
րութեայ վարժարանին:

Լ.Ի.Յ. Պէի ճէճՏԻՏ

Գրեաց

Միքայէլ Կեւլեան

Տաճկերէնի այբուբէնը ուսանիլ
ու զոգնելու համար գիրուսոց քե-
րական մ'է:

Կը ծախուի Սրապեան Պաղտասար
աղայի խանութը. գին 100 փլոյ:

ԼՈՒՍՈՒՄՆ ՊԱՏԱՄԻԱՆԻՈՑ

Օ.Կ.Ա.Ս. ԲՈՂ.ԲԱԿԱՆԱՑ

Աստիճի քաղաքէն և հաճախ ազգայնոց

Խալիկաւարի Ս. Խաչ եկեղեցւոյ
քարոյից և կրօնական ժողովոյ տն-
դամ փափաղեան Արժ. Տ. Յովհան-
նէս վարդապետի սոյն աշխատաւ-
րութիւնը որուն մէջ յայտնի կը տես-

նուի Սրժ. հեղինակին եկեղեցական
գրոց մէջ ունեցած հմտութիւնը,
ամէն կարգի ազգայնոց վերձանու-
թեան արժանի է:

Կը ծախուի բոլոր գրաւաճառաց
քով գին 3 զրուչ:

ՏԵՍԱԿԱՆ

ԵՒ ԴՈՐՄԱՅԱՆ ՔԵՐԱՎԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՅԻՍԵԲԻԱՆ

Երեւելեաց Երեւոյ Մարտիրոս

Երկրորդ տպագրութիւն քննու-
ած և խիստ ճոխացած:

Լարուոյ ընթացքին վրայ պարզ
և դիւրութեամբ ոճով գրուած գառա-
գիրք մ'է:

Կը ծախուի Սրապեան Պաղտասար
աղայի խանութը. գին է 1 Փր 80
սանթիմ:

ՅԱԿՈԲ ԷՖԷՆՏԻ ՆԱԶԼԵԱՆ ՎԿԱՅ-

եալ փաստարանը իւր գրասենեակը
փոխադրած է Պաղէ գափու Շէյխ
խալամ խան վերնայարկ թիւ 3:

Նազըլեան Էֆէնտի Տաճկերէն և
Դաղդիերէն լեզուաց ալ քաջ հմուտ-
թիւն ունենալով, տարակից չունիւր
թէ դատական խնդրոց համար առ-
ինքն գիմնը բոլոր անձինքը գոհ պի-
տի ընէ:

ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՀՆԴԿԱՍՏԱՆԻ

ՀԵԹԱՆՈՍ ԿՈՒՄՊԱՆԻՏԻՑ

Թարգմանեաց Յանգրիքեմ

Հրատ. Յ. Բիպարեան

30 պատկերէ բաղկացեալ գրքոյի
մ'է, որ հնդկաց կրօնին, կուռքե-
րուն և կրօնական մնասկաւտ սովո-
րութեանց վրայ համառօտ բաց հե-
տաքրքրական տեղեկութիւններ կը
պարունակէ:

ԽՕՍԲ

Աստիճի Ե. Գալաթեայ

Ի ԿԱՃԱՌԻ

ՎԱՐԱԶՈՒՍՏԵԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ

Կը գտնուի Մերձան չարչին Ալի
փաշա խանը ընկերութեան գրաստան
Ագրիպապետեան Մարտիրոս Էֆէնտի-
ին քով, Հայ գրաւաճառաց խա-
նութեանը, Պահճէ գափուն ջրափա-
ճառ Պօլոս աղային խանութը և կա-
մուրջի գրքոյին Պարագան:

Գին 2 զրուչ:

ԳԻԻՅԱԶՆՈՒԹԻՒՆ ՄԵԾԻՆ

ՎԱՐԳԱՆԱՑ

ԵՒ

ՎԱՀԱՆԱՑ ՄԱՄԻՆՈՒԹԻՑ

ԵՒ

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԱՆԻ ՔԱՂԱՔԻ

ԵՒ

ԱՌՈՒՄՆ Ի ՅՈՒՆԱՑ

Գրեաց

ՏԻՐԱՆ Գ. ԳԱՓԱՄԱՃԵԱՆ

Կը ծախուի բոլոր գրաւաճառաց
քով: Գին 3 զր:

Արդոյ հեղինակը ի վերջոյ կը զե-
կուցանէ թէ Բրիտանիան իւր և
Լուսերական հայեր անուն գրքոյի
մ'ունի հրատարակելի. եթէ դա-
մական միջոցը ներէ, շուտով ի լոյս
պիտի ընծայէ:

ՇՈՒՇԱՆ ՇԱԽԱՐՇԱՆԱՑ

ԹԱՏՐԵՐԻՈՒԹԻՒՆ ՅԵՐԻՍ ՄԱՍՈՒՆՍ

Գրեաց Տ. Գալաթեայ Գրաւաճառ

Մարտիրոս

Ընտիր բառերով և ներդաշնակ
լեզուաւ գրուած թատրերգութիւն
մ'է վարդապետ և իր ընկերակցաց
վրայ:

Սոյն թատրերգութիւնը իմաստա-
լից յառաջարան մ'ունի որ մեծ պա-
տիւ կը բերէ Հեղինակին գրական
հանճարին:

Կը ծախուի բոլոր գրաւաճառաց
քով ի գին 3 զրուչ:

ԼՍԱՐԱՆ

ՅԵՐԵՒԱՆ ԵՒ ԲԱԿԱՆԱՆ

Բողոքականաց հակասութիւնները
և սխալները վկայութիւններով և
փաստերով ցուցնող տետր մ'է,
որ մինչև չորրորդ թիւը հասած է:
Հայաստանեայց եկեղեցւոյ ուղ-
ղութեան փափաքող ազգայնոց
պարտքն է քաջալերել այս նորատի
հեղինակը:

Կը ծախուի կամուրջին գրքոյը
պարագան գին 40 փարայ:

ՈՎ ԵՄԵՂԱԿՈՐԸ

ՀԱՏԱՐԱՆԱՆԱՑ

Յ. Ա.

Ա. ՏԵՐ.

Ընտանեկան կենաց, մանաւանդ
հայ տիկնանց վերջին տարիներս ու-
նեցած կեանքին վրայ կը խօսի:

Կը ծախուի բոլոր գրաւաճառաց
քով:

Գին 100 փարայ:

ՎԱՌԱՐԱՆԻ ՄԸ ԿՍՅՈՒՆ

ՀԵՂԻՆԱԿՈՒԹԻՒՆ

Ս. Տ. Սարգիսեան

73 երեսէ բաղկացեալ տետր մ'է
որուն մէջ կը պարունակին ոտանա-
ւոր լեզուաւ գրուած այլ և այլ
քերթուածներ:

Այս գրքոյը հեղինակին վառվը-
ռուն աշխոյժը ու իմաստասիր մըտ-
քի մը ծնունդը յայտնի կը ցուցնէ և
բանասիրաց քաջալերութեան ար-
ժանի է:

Կը ծախուի բոլոր գրաւաճառաց
քով գին 1/4 արծաթ մէճիւտ:

Գառաւաց մէջ Հայերէնի և Տաճ-
կերէնի չափաւոր ամսականաւ դա-
ստութեան ընելու պատրաստ մէ-
կը կայ:

Ուղղը լրագրոյս տնօրէնութեան
պէտք է գիմէ:

ՄՈՒՇԵՂ ԵՒ ԿԱԼԻՆԻԿԻ

ԿԱՄ ՊԱՆԱՆ ՄԸ ՅԱՆՋՐԻ

գրեաց Յովնանէս Ս. Մարկեան

Մաշկերացի

Սոյն գեղկական վկայատեղութիւ-
նը իւր պարզ ոճով ու հետաքրք-
րական տեղեկութիւններով ընթեր-
ցասէր ազգայնոց ուղղութեանը
արժանի է և նորա ինքնաբոյս հե-
ղինակը քաջալերութեան արժանի:

Կեդրոնատեղին է Մերձան չարչը
Յրէնիկեան գրատունը. կը գտնուի
նաև Արճա-համալ Մամպաճի Զախ-
միշեան Յարութիւն աղայի խանու-
թը. Բերա ծաւալաճառ Ստեփան ա-
ղայի խանութը և բոլոր գրաւաճառ-
աց քով: Գինն է կէս արծ. մէճիւտ:

Ա 2 Դ

Լրագիրն ձեռքէ կը ծախուի կամուր-
ջին գրքոյը պարագան, սուրհ. Պ. Պօղոսին
խանութը և կամուրջին վրայ լրագրաւա-
ճառներու քով:

ՏՆՈՒՄԻՐ

ՏԵՐ

Մ. Յ. ՄԵԼԻՔԵԱՆ Ա. ՎԱՐԴԱՆԱՆ

ՏՊԱԳՐ. Ս. Դ. ՊԱՏՐԻԱՐԿԱՆԱՆ ԵՒ ԸՆԿ

Բիպարեան խան քիւ 3